

skem in v sosednih deželah stanovali so Japodi, ilirsko keltski narod, kateri si je bil več utrjenih mest in krajev utemeljil. Od teh se imenujejo: Metullum, Terpo, Avendo in Arupium.

Metullum je utegnilo precej veliko in dobro utrjeno mesto biti. Kakor je skoro popolnem zgodovinsko dokazano, stalo je na tem mestu, kjer je dan danes vas Metule v obloški fari v ložkem okraji. Kakošno je to slavno mesto bilo, koliko je obsegalo zemlje, koliko stanovalcev je imelo, o tem nam zgodovinarji ne vedo ničesar povedati. To je pač popolnem razumljivo, kajti omikani Rimljani, to je, rimski pisatelji iz tiste dôle niso mogli ali pa si niso upali priti v dotiko z narodom, kateri se jim je ne samo silno grozovit in strahovit zdel, marveč je to tudi v resnici tak bil. O starem metulskem mestu na Notranjskem nam poročajo Rimljani le to, da je bilo s trdnim zidovjem obdano, in da se je bilo v njem 3000 mladih, čvrstih borilcev v bran postavilo. Ko so bili Rimljani sklenili, vse narode do Donave, Ilire in Kelte, si podvreči, podal se je bil sam cesar Avgust Oktavijan, da je s svojo hrabrostjo dajal dober zgled vojakom pri vzetju mesta Metula. Da naskočijo na mesto, nastavili so na zidovje štiri mostove, s katerih napadajo grozovito obsedeno mesto. Ali Metuljani jih hrabro odbijajo, tako, da se vsi postavljeni mostovi poderó, in pri tem veliko rimskih vojakov ukončá. Sam cesar Avgust je bil ranjen. Al njegova častilakomnost, njegov bojevalni duh s tem še ni bil ukroten. Ukaže nastaviti nove mostove in znova zagnati se na nesrečno ljudstvo v mestu, katero se je naposled neodjenljivemu premagovalcu vendar le udalo. Ker je pa cesar Avgust zahteval od njih še orožja, je to Metuljane tako razdražilo, da so z nova zgrabili za nj in se bojevali do zadnje kaplje krvi. Razkačeni Rimljani pa so jim sežgali najprvo mestno hišo, kjer so se bile žene in otroci poskrili, a naposled vso mesto, tako da je le kupica pepela in gróblja kasneje kazala na kraj, kjer je prej stalo močno trdno mesto Japodov. To se je zgodilo leta 33. pred Krist.

Drugih mest Japodov baje Rimljani niso bili razdžali; da pa o njih dan danes ni več sledú, temu so bile druge nam neznane okoliščine krive. Mesto Terpo je baje stalo blizo tam, kjer je dandanes Lož. Za Avendo in Arupium se pa ne vé. Prej ko ne na južni meji Kranjske v vojaški granici, med Senjem in Karlovcem.

Kacih 400 let pred Kr. so se bili na Kranjskem, zlasti v srednjem delu in po Dolenjskem naselili Kelti. Bili so razdeljeni v več plemen. Tavriski so bili stanovalci goratih krajev, zlasti po Koroškem in Štajarskem; enako tudi Karnci. Na sedanjem Dolenjskem pa je bilo pleme Latobikov.

Kelti so bili uže izobraženejši narod. O njih je zgodovinsko dokazano, da so se pečali uže z izdelovanjem železa, da so imeli uže orožje in orodje iz železa in broná, da so se pečali nekoli s kupčijo, in da so nekateri rodovi gleštali tudi polje, dasiravno je bilo pri drugih poljedelstvo sramotilen posel. In Kelti so bili ustanovitelji nekaterih starih mest na Kranjskem: Emoni (Ljubljani?) in Navportu (Vrhniki) so po svedočbi starih rimskih pisateljev oni temelj postavili. Na Dolenjskem blizo Krškega v leskovški fari, med vasema Drnovo in Vihre, je pa stalo precejšnje mesto Noviodunum, katero je še nekaj stolet v rimljanski dobi po Krist. rojstvu obstalo. Blizo Trebnega na Dolenjskem pa je bil glavni kraj keltskega plemena Latobikov (Practorium Latobiorum).

Na obeh imenovanih krajih, katerih stara imena rimski pisatelji večkrat imenujejo, izkopal se je nam-

reč toliko rimskih starin in našle so se sledi starega zidovja v znamenje precejšnje znamenitosti starih keltsko-rimljanskih mest.

J. L.

Národno blagó.

Doneski k slovanski mitologiji.

Spisuje Davorin Trstenjak.

VII.

Kralj Gonjaš, Henil, Gongele, Hainal.

Bila je se za moje mladosti pri štirskih Slovencih navada, da so na binkoštno nedeljo pastirji zgodaj še pred jutranjim svitom govejo živino na pašo gnali.

Kdor je prvi na pašo prignal, je bil od družih pastirjev poslavljen, ovenčali so mu najstarejo kravo, in pastirja postavili za kralja Gonjaša.

Venec iz pisanih cvetlic spleten bil mu je — krona, pisana palica — žezlo; drugi pastirji pa so mu v čast piskali na žveglicah (pišalkah) in orglicah, in pokali z biči, da je vse hrumelo po dolini. Kdor je slednji na pašo prignal, je bil zasramovan, njegova najstareja krava je dobila venec iz kopriv, on pa krono iz smrdljivih rož in luka (čebule), in pa priimek: Lukec.

Ta navada je še zdaj po vsem Štajarskem, tudi nemškem, da posebno mladi ljudje na binkoštno nedeljo zgodaj vstanejo, kdor pa zaspi, dobi venec iz kopriv, ki se mu na kluko obesi, in Nemci ga zasramujejo s psovko: „Pfungstluken“.

Kralj Gonjaš je večer, ko so pastirji čredo svojo domu prignali, hodil od hiše do hiše in bil obdarovan z orehi in suhimi slivami, in na vrata vsake hiše je s palico potrkal. Dolgo nisem razumel, kamo ta pastirska igrača meri, dokler ne najdem pri Narbuttu popisa enacega običaja.

V sredi meseca maja hodijo litovski pastirji in pastarice lepo oblečeni in z venci opleteni pobirat darov od gospodinj. To se zgodi prav rano, ko ni še solnce zasijalo. Opoldne zakurijo ogenj na pašniku, in si starca za kralja zberejo okoli njega pevaje in plesaje. To svečanost imenujejo Goniglis.

Plesavci in plesavke kličejo pri tej priložnosti božanstvo na pomoč, katero se veli: „Gongele Devute“, in prosijo, da bi jim varovalo čredo pred volkovi (Narbutt II. 303). Gonjaš in Gongele sta torej nekaj morala biti božanstvi pastirjev, branitelja črede.

V litovščini pomenja: ganau, „pasco gregem“, genu, „treibe das Vieh aus“, ganijkla „Weide“, hrv. po Belostencu: gonim „pecus deduco“.

V indogermanskih mitih pa je solnčni bog varuh in čuvaj črede, tako grški Apollon „πόπιος“, in indijski: Ganêça. In tudi litovski: Gongele je moral biti solnčni bog, ker pastirjev zbor pri tej svečanosti poje:

To božanstvo so tudi poznali Poljaci, ker Naruszewicz pravi, da se je praznik Velesov božestva črede velel: Gonidlo.

Tudi nahajamo njegov sled med polabskimi Slovani. Diethmar meziborski (IV. 471) je še slišal, da so pokrščeni Slovanje okoli Mezibora (Merseburg) imeli navado palico: „baculum, in cujus summitate manus erat, unum in se ferreum tenens circulum“ — po srenjskem pastirji od hiše do hiše nositi dati, ki je pri vsaki hiši zakričal: Henil budi! Henil vigila!

Ta navada se je še ohranila do najnovejšega časa. Kuhn (Märkische Sagen. 330) piše, da okoli Salzweidna ponemčeni Slovani na odločeni dan v letu se okoli maje (Maibaum) zberejo in plesaje okoli drevesa kričijo: Henil, Henil wache!

Henil je dialeksična oblika za: Genil, Gonil, in isto označuje, kar: Gonjaš, Gongele, gregem pascens, gregem deducens pastum, der Viehhüter.

Zakaj pa se božanstvo črede in pastirjev prosi, da bi bedelo nad vasjo? Mi smo uže gore spoznali, da je bog črede bil solnčen bog, a solnčni bog je bil tudi varuh javnega reda, postav, občinstva, branitelj mest in vasi, tako grški Apollon *vóμος*, zato so pomeni: pastir, čreda, red, zakonitost ozko združeni, primeri: čreda v pomenih: grex, pascuum, vices, series, ordo, gršk.: *ποιμήν*, Weideplatz, Theilung, Vertheilung, *vóμος*, Weideplatz, Gebrauch, Sitte, Gesetz, Ordnung.

V pradobi je bila čreda največje blago rodbine in plemena, in kdor je največ goved imel, bil je poglavar rodbini, plemenu, zato še pri Homerju pomenja: *ποιμήν* — pastirja in poglavarja, in pri starih Indih: *Gôspá*, *Gôpati*: Kuhbirt, Fürst, König. Kratko, a lepo piše bistrourni Gfrörrer: „die Begriffe der Herrschaft sind dem Hirtenleben entsprossen“. (Urgeschichte des menschlichen Geschlechts I, 63.)

Pomen Henilove palice pa je uže veleumni Schwenk dobro razložil pismo: „Ein einfacher Stab war aber Henil nicht, sondern die Hand mit dem Ringe gab ihm noch eine besondere Bedeutung. Die Hand hält den Ring gefasst, so, dass er fest in derselben ist. Der Sinn dieser Darstellung kann sein, dass das Gemeinwesen die Menschen, die in demselben verbunden sind, einen Ring bilde, den die festgesetzte gesetzliche Ordnung gefasst halte, so, dass der mit dieser Darstellung versehene Stab an das Gemeinwesen und seine gesetzliche Ordnung erinnerte, und an die Abwehr aller Störung der gesetzlichen Ordnung durch die Wachsamkeit des Gesetzes. Der abwehrende Henilstock mit seiner sinnbildlichen Verzierung wurde ungefähr in dem Sinne herumgetragen, wie ehemals ein Spiess in den Dörfern herumgetragen ward, als Unterstützung des Schultheisen in der Aufrechterhaltung der Sicherheit und Ordnung“. (Myth. VII. 174.)

Roka je simbol oblasti in mogočnosti, zato tudi v krščanski simboliki roka iz oblakov segajoča znači božjo moč, oblast in vsegamogočnost. Okolek, kolobar, rinka pa je simbol spôn, vezila, tudi palica je simbol oblasti in gospodarstva, toda so Henilovi simboli vsi prikladni. (Kon. prih.)

Ozir po svetu.

Pisma iz Ogerske.

V.

Za nekoliko tednov Vam, gospod doktor, nisem mogel dopisovati, sedaj pa zopet nameravam, opazke o dobrih in slabih lastnostih in razmerah madjarskih nadaljevati. Madjarski jezik in ž njim madjarstvo je v zadnji dobi velikansko napredovalo, a ta napredek bi menda še mnogo veči bil, ko bi Madjari v svojem stremljenju ne drli slepo strastno naprej, ampak bi pravo mero poznali.

Jako dobra karakteristika madjarske prenapetosti je dogodba — in sedaj obča prislovica — o „madjarskem globusu“. Nek Madjar je namreč hotel za šolo svojega okraja zemeljsko oblo (globus) kupiti; podal se je v veliko prodajalnico dotičnih geografičnih izdelkov ter zahteval „globus madjarski“. Ponudilo se mu je mnogo različnih globusov z madjarskimi pa tudi družimi napisi, a mož z nobenim ni bil zadovoljen, ker na nobenem ni bila sama Ogerska, temuč tudi še vse druge zemlje svetá, in najbliže švabska in ruska, ka-

tero Madjari toliko proklinjajo. Po dolgem pregledavanju in besedovanju konečno nevoljno reče: „dajte mi globus madjarski, to je, globus same madjarske zemlje, ako pa tega nimate, nečem nobenega“. — Ker ni bilo mogoče po volji mu postreči, je prodajalnico zapustil godrnjaje: jaz hočem madjarski globus, ne švabskega, ne, ne, nikoli ne ruskega poleg!

Ta Madjar najbolje karakterizuje sedanje madjarsko mišljenje in šolstvo. Kar so Madjari svojo politično neodvisnost dosegli in nad družimi narodi prvega pridobili, so prestrojili vse po pravilu, da za-nje ni Boga razven Isten-boga, ter ni izveličanja razven madjarstva. Kakor se v mohamedanskih šolah največ le mohamedanski fanatizem uči, tako se po madjarski mladini vcepuje madjaromanija. Prva skrb in prva naloga jim je tedaj, da se madjarstvo neprenehoma in nezmerno hvalisa ter tako za-nj uže v mladostnih srcih in glavah oholi fanatizem vzbuja, ki ponižuje, zasmehuje, zaničuje in sovraži vse, kar ni madjarsko. Otroci zamenjajo abecednik s tako imenovano zgodovino Ogerske, pisano v zgoraj navedenem smislu in duhu. Ogerska zgodovina in geografija ostane potem glavni predmet vsem elementarnim in srednjim šolam. Na nižjih gimnazijah se uči samo ogerska zgodovina in geografija, o drugih neogerskih narodih in deželah zvedó dijaki le toliko, kolikor so z Madjari v dotiki in kolikor se more za hvalisovanje madjarskih zmág in madjarske slave omeniti.

Da je madjarski jezik isto tako važen predmet kakor madjarska zgodovina, razume se samo po sebi: razume se pa tudi, da kakor Madjari v „svoji“ zgodovini največje junake, najznamenitejše državnike, najvrednejše modrijane imajo, tako tudi v svoji literaturi najboljše in največje slave vredne pesnike in druge literarne prvake, katerih samo iz hudobije, neodvisnosti in sovraštva do madjarstva drugi nemadjarški svet za takošne pripoznavati noče. — Uči se madjarska mladina in pripoveduje se vsakemu, kdor o madjarski literaturi poduka želi, da Madjari imajo svoje Homere in Sofokle, Tukidide in Demostene, Virgilije in Horacije, Danteje in Tane, Shakespeare in Byrone, Moliere in Voltaire, Götheje in Schillerje itd. itd. Imenuj Madjaru le kakošnega velikana druge literature, hipoma in ponosno ti bo iz te stroke imenoval madjarskega reprezentanta.

Kar se jezika madjarskega tiče, se ve da ni lepšega in plemenitejšega na svetu; vsaj ga je bojda uže sam Isten-bog v paradižu z Adamom in Evo, prvim madjarskim parom, govoril. Ne mislite, dragi mi čitatelji, da se šalim, — ne, ne, pripovedujem Vam stvari, kakor sem nadepolno mladino učiti sam slišal; toraj ne samo „relata refero“, temuč prav za prav le povem, kar sem sam doživel.

Da se povsodi prednost madjarske besede pokaže, mora se iztrebiti vse, kar je tuje primesi, ter s pravimi in čistimi madjarskimi nadomestiti. Zametujejo se toraj vsi internacionalni izrazi novejših in starejših kulturnih pojmov, katere skupno rabi ves kulturni svet. Madjari hočejo imeti in pokazati prednost „svoje“ kulture ter svoje lastne znake za svoje kulturne pojme; oni hočejo gledé svojega jezika biti veči puristi nego so staroverni košer-judi v svoji jedi in pijači.

Takošne prenapetosti so smešne, prav otročje, ter se, da na kratko rečem vsakateremu resnemu in razumnemu človeku, kateri razven „madjarskega globusa“ še nekaj družega sveta pozna, gajusijo, a vendar se Madjari zavoljo tega obsoditi ne moreje ali ne smejo. Poznati zgodovino svojega naroda, navduševati se k gorečemu domo- in rodoljubju po slavnih zgledih svojih prednikov, ponašati se s svojim narodom in njegovimi dušnimi in telesnimi močmi ter proizvodi, po čem se

jena, to je, ta toplota se bližnji okolici odvzame in pomajša s tem njeno temperaturo, zaradi tega je v logih zmiraj hladneje, kakor zunaj logov, in ker se vedno voda izhlapi, je gozdni zrak skoraj vedno z vodno paro nasiten. Mi rečemo vsled tega, da logi vlečejo oblake na-se, ter jih potem počasi v dež spremenijo in na lahkom čez celo deželo razdelé. Ako ne bilo bi pa logov, spustili bi se zračni toki napojeni z vodno paro, prignani od vetrov, na enkrat in hitro v podobi naliva in plohe na tla.

Iz tega sledi pa, da tem več logov tem mrzleje podnebje mora imeti taki kraj ali taka dežela. Za gorke kraje bila bi to velika sreča in dobrot, v zmernotoplem pasu bilo bi podnebje pa tem mrzleje. Tako na priliko imela je stara Germanija za časa Cezarja, ko raztegal se je hercinski log 60 dni hoda do Švice, podnebje današnje Švedije. V teh logih živel je divji petelin, los, severni jelen in druge severne živali. Tako imela je tudi za časa Homerja grška dežela podnebje današnje nemške dežele, dandanes rodi pa najlepši plod Hesperidov, najboljše plodove južnih krajev; to pa vse zaradi tega, ker posekali so mnogo logov. Ko bi pa v teh deželah trebili se logi še dalje, zgodilo bi se to v nesrečo in pogubo prebivalcev. (Kon. prih.)

Krive misli o moči lune

na rastlinstvo in živalstvo.

Po „Steier. Landbote“ je posnela priloga „Slov. Gosp.“ poučni članek, v katerem pojasnjuje ove krive misli in pravi:

„Mnogo je taci kmetov, ki ne gledajo toliko na ugodni čas in vreme, kolikor na nekatera skrivnostna znamenja, zlasti pa na lunine spremembe. Tako je ded sporočil očetu, a ta sinu, ki se prejetega nauka krčevito drži, bodi uže davno kot aboten dokazan. Debele knjige bi se dale spisati o tem, kar more blede ali temni mesec, mlada, polna ali stara luna vse zakriviti. Iz lastne skušnje navajam nekatere slučaje, ki so še sedaj odviše razširjeni.

1. Mnogim veljá kot gotova resnica: „drevesa podirati moramo le starega meseca, to je, ob luninem zadnjem krajci, ako hočemo, da nam ostane les dober in trpežen.“ Ovo dalje razširjeno mnenje utegne menda izvirati od tod, da nekateri trdijo: sok v drevesu vhaja navzgor močneje ob mladi nego ob stari luni; zavaljo tega je les pred šipom posekanih dreves menj trd, gobav, črvom pristopen, se nerad suši in hitro razkala, ko drugo vreme nastopi; nasproti pa je les po šipu posekanih dreves trd, gost in za stavbe jako poraben. Po mnenji pisateljevem je to neopravičeno in nedokazano.

2. „Ako želiš kapusa ali salate, ki dobro raste, dalje dobro oplojenih cvetic, dreves z raznim sadežem, tako sejaj, sadi, reži, kedar luna pojema; ako pa želiš rastlin ali dreves, ki naj bi ti hitro rastla in kmalu rodila, tedaj moraš sejati, saditi, cepiti, obrezovati od mlaja do šipa.“ Meni se zdi to pravilo popolnem ničevno.

3. „Bob se ima saditi ob polnem, leča pa ob starem.“ Meni to ni jasno, kako bi mesec mogel na bob ali lečo tako uplivati. Mesec je od nas jako daleč, namreč 52.000 milj. Ko bi do njega držala železnica, morali bi se po njej voziti 540 dni tako naglo, da bi v 1 uri po 8 ur daleč pridrdrali.

4. „Kedar se hoče žito spravljati, za prodavanje odločeno, treba je obrati čas, ko je mesec poln, kajti ob tem času, ki se završuje od mlaja do šipa, naraščajo zrna močno in postanejo debela.“ Neverjetno!

5. „Izmed zvezd, ki se na nebu svetijo, je zraven lune posebno še „ma'i pes“ velike važnosti; ta zvezda

nepremičnica upliva na vinsko trto, in pouzročuje „pikac“, ki grozdje pokončava.“ Kdo je to izpričal?

6. „Vino, ki v teku dveh mesecev zavre, ni kaj prida in ostaja rado kalno.“ Zakaj?

7. „Vino meseca januarija in februarija pretakati kaže le, kedar je starega.“ Zopet drugi pravijo, da se mora s pretakanjem čakati, dokler mesec ni vsaj 7 dni star. — Taka in enaka pravila verujejo nekateri kletarji trdneje ko Bog vedi kaj družega. Nasprotno dokazovanje ne pomaga nič, je bob v steno.

8. „Mesec razliva močno vlago po rastlinah, njegova svetloba pospešuje gnjitje živalskih tvarin.“ Res je tukaj, da rastlina ob mesečnem svitanji, to je, pod jasnim obnebjem hitro oddaja svojo toploto, površina se njej ohladi tako, da se obdajajoči jo plini strdijo v vodene kapljice, kar pa nič družega ni, nego rosa!

9. „Raki so večji od mlaja do šipa, nego od šipa do zadnjega krajca.“ Mesec menda tukaj ni več kriv, kakor to, da ob močnejšem njegovem svitanji raki lože več hrane najdejo.

10. „Ni vse eno, kedar mesar kako žival zakolje, množina mozga v kostéh zavisna je od luninih sprememb; človek je ob rastoči luni 1—2 funta težji nego ob pojemajoči.“

11. „Razna živad rodi pogosteje, kedar je starega, nego ob mlaji ali prvem krajci; o polnem se živad lože ubreji, kakor pa starega.“

12. „Jajca treba je nasaditi pod kokljo, kedar je mladega.“

Brž ko ne je čitateljem še marsikaj enakega znano. Dobro bi storili, ako bi to hoteli objaviti, da se pojasni in ničevost s pomočjo prirodznanskih vednosti dokaže. Marsikateri kmet ali gospodinja je uže zamudila ugodni čas, ker je čakala znamenj v pratiki zaznamovanih ter tako v škodo zašla.

Gospodarske novice.

* Trtna uš (*phylloxera*) se je prikazala v Siciliji. V nogradih Caltanissettskih je okužila 12.000 trt. Vinorejci sicilijanski so v velikem strahu.

* Kobilic je na Rimskem v Campagni zdaj toliko, da se bojé grozne škode. Rim vsled te nesreče ustanuje društva za uničenje te škodljive živali.

* Zoper to, da bi se v prihodnje južna železnica oprostila davka od dohodkov, dohajajo zbornici poslancev, kakor „Wien. Landw. Zeitg.“ piše, iz vseh dežel in v vseh jezicih od kmetovalcev protesti, kateri soglasno zahtevajo: „Ne nakladajte nam zopet novega bremna edino samo le zato, da se milijonarju ne zamerite!“

Národno blagó.

Doneski k slovanski mitologiji.

Spisuje Davorin Trstenjak.

VII.

Kralj Gonjaš, Henil, Gongele, Hainal.

(Konec.)

Pri Slovaci tudi nahajamo sledove božanstva Henila. Njihove narodne pesmi omenjajo necega lučnega božanstva: Hainal, kar ni druga, nego slovaško-dialektna oblika za: Hanil, Hanal, Honil, Ganil, Genil, in slovaška narodna pesem:

„Hainal svitá, již den biely,
Stavajte velky i maly,
Dosti sme již dluho spali“ itd.

(glej: Kollar Zpěv. 247) nam zopet pričuje, da je Ganil, Genil, Gonil, Henil bil solnčni bog. Jungmann ga je tudi kot tacega spoznal, in tolmačil v mladoletno solnce (Slov. I. 623).

Pri Slovaci se Hainalove pesmi velijo pesme budnice — jutrne, — Weck- und Morgenlieder, — in isti Madjari so od Slovakov si izposodili poznamenovanje.

Gori smo slišali, da Poljaci imenujejo praznik Velesov: Gonidlo. Nestorova kronika (edit. Timkovsky str. 72) ima tri traktate, kateri so bili pod Olegom, Igorom in Svjatoslavom z Grecijo sklenjeni. V Olegovem in Svjatoslavovem traktatu se imenujete božestvi: Perun in Volos. Volos (var. Veles) se imenuje „bog skotij“, to je bog živine. Dobrovski nam pripoveduje, da je Veles tudi bil češčen pri starodavnih Čehih (Slawm., 415), in staročeski glosator Wacerad ga primerja grško-latinskemu: Panu; toda je Volos, Veles bil bog čede in pastirjev. Poljaci poznajo božestvo: Vel (Szye. Slow. Bogow. 38). V „Slovu: o polku Igorovem“ se ruski Homerid in Kyklikar: Bojan veli: vnuk Velesov, torej je Veles tudi bil bog petja in godbe, in to je zopet solnčni bog v arjanskih mitih.

Naš slavni učenjak prof. dr. Krek je o Velesu v Jagičevem „Slaw. Archiv“ napisal obširno, kritično razpravo, in v njem tudi spoznal solnčno božestvo.

Jaz še omenjam, da se tudi pri Slovencih najdejo sledovi o češčenju Velesovem. Najprvo opominja na to kranjsko: Velesovo. Še prevod nemški: Michelstetten to potrjuje, kakor se meni dozdeva. Sv. arhangel Mihael v nemških mitičnih legendah nadomeštuje po gostem solnčno božanstvo nemškega mita.

Na Vela-Velesa opominjajo imena pašnikov: Velenjek pri Pulskavi,*) Velovnjak kraj Pesnice, ime srenje: Velešice, v fari sv. Roperta nad Laškim, ki ima res lepe pašnike.

Česke narodne povesti stavljajo carstvo solnca za morjem, zato česka pravljica: „zaletel nekam za moře k Velesu“, kar je očitiden dokaz, da je Veles solnčno božanstvo bilo. Rusi po žetvi kruh in sol zavijejo v klasje, in pustijo vse na polji. To imenujejo „zavijanje brade Volosu“, varuh klasja pa je sopet solnčni bog, toda nova priča, da Velesa imamo staviti v vrsto solnčnih božanstev. (Glej Orest Miller Opyt. str. 60).

On je enak grškemu Apollonu *πολύμνος* in *ἀνομόμης* in indijskemu: Kršni gôpala, custos pecoris.

Ime je praslovansko. Uže v staroindijsčini nahajam: vallava, vallyu, pastor, in litovščina pozna okrepčano obliko: wai — wolas, Hirt, pastir. Bopp izpeljuje: vallava, vallyu, iz korenike: val — vall, tegere, custodire, circumdare, adhaerere, deditum esse. Veles je torej čuvaj, branitelj, pokrovitelj, Hüther des Viehes.

Sufikse: -as, -es, -os nahajamo v slovanščini, primeri poljsko: kljuk-as, langer Schnabel, ruski: kur-as, tüchtiger Hahn, česki rak-os, Rohr, dalje slovenska imena: Kor-es (tudi bolgarsk.) starosrb. Kak-os, toraj tudi: Vol-os, Vel-es mogoče. Dr. Krek se ni

*) V ograjenem pašniku in lesu: Velenjek je gotovo v paganskih časih stalo svetišče: Velovo — Velesovo. Tam so tudi grobi, ki jim ljudstvo pravi gomile. Vse te grejo pod imenom rimskih in keltiških grobov, a ne slovenskega starinoslovca, ki bi njihovo domačnost branil! — žalostno! — Kolikrat sem uže klical mlajše moči na to delo, a rajši se poje in raja. Res je prav imel sredovečni pisatelj, ki je Slovanu dal priimek: Sclavus saltans. Pis.

spuščal v razlago imena: Veles, Volos, pač pa temeljito dokaznje, da se ni izobrazilo iz krščanskega: *Βλάσιος*. *)

Zabavno berilo.

Koledarji Slovencev.

Pod naslovom „Die Kalender der Slovenen“ je v dunajskem časniku „Der Osten“ neumorni historijograf Peter pl. Radics priobčel zanimiv članek o zgodovini koledarjev na Slovenskem. Čeravno ni v vseh oddelkih popoln, donša vendar mnogo dozdej še maloznanega gradiva v tej stroki. Njegov sestavek se tako-le glasi:

„Slovenci, kateri vselej lahko znajo, „od kod veter vleče“, kajti „burja“ (boreas) in „jug“ se na Krasu in še dlje gori stanovitno vrstita drug z drugim, Slovenci so v svojem ožjem krogu uže od nekedaj znani, dà, celó nekako sloveči vremenski proroki in pratikarji.

Kedor je na Kranjskem in v sosednjih slovenskih deželah si pridobil ali želel pridobiti popularnost, če je bil pisatelj, bavil se je s pisanjem koledarjev, kakor na priliko „kranjski Luter“ Primož Trubar uže v 16. veku, pozneje prvi kranjski zgodovinar J. L. Schönleben, za njim slavni narodni pesnik Val. Vodnik in v novejšem času narodni voditelj dr. J. Bleiweis. **)

Prav letos smo se spominjali tega narodnega svojstva, čitajoči ljubljansko „stoletno pratiko“, natisnjeno leta 1787., katera je poleg živinske kuge lanske jeseni tudi natanko ugenila vreme minole zime in letošnje spomladi.

Pratikarji, kateri vsaj enkrat v sto letih vreme tako do pike pogodijo, menimo, da zaslužujejo s svojim mnogostoletnim tihim delom naše pozornosti, kajti opisovanje različnih stopenj in navzlic vsem tekmečem še vedno gospodujočega „kmetskega koledarja“ ali „pratike“ nam podaja marsikak zanimiv opor o spisovanju koledarjev in o kulturni zgodovini.

Prvi koledar na Kranjskem ima svoj dom v samostanski célici.

Eden tistih belih, molčečih menihov v nekdanjem samostanu v Bistri (poleg današnje postaje borovniške na južni železnici od Ljubljane do Trsta, sedaj grajšina Galletova), naslikal in spisal je l. 1415. koledar, kateri se ne odlikuje samo po svoji umetelnosti izdelavi, nego še zlasti po posebni natančnosti in izvanredni obilosti gradiva. ***) Koledar je sestavljen na pergamentnem pasu in ima z bojami slikane ter pozlačene podobe svetnikov, znamenja za dneve, podobe opravil za posamezne mesece, zvérnika podobe itd. in je 18krat zganen. Vi-

*) V zadnjem listu „Novic“ so po stavku: Solnčni bog je tudi mogel biti litovski Gongele, ker o njegovi svečanosti zbor pastirjev poje: izpale vrstice pesmi, ki se tako-le glasijo:

Mi branimo, branimo ovce, in ne bojimo se tebe o volk,
Ker bog solnčnimi žari te ne pusča k nam
„su Saulinej plaukaj Dewas tau nelajskaj“. Pis.

**) Dodati je tu dobro znani naš pesnik Blaž Potočnik, ki je astronomični del izdelaval, to je, pravi pravcati del „velike pratike“, ki jo je družba kmetijska začela izdajati 1844 leta, — dodati tu je tudi iskreni rodoljub Juri Vole, ki je menda kot spiritual ljubljanskega semenišča spisal „stoletno pratiko“, ki je leta 1847. prišla v Ljubljani na svitlo pod naslovom: „Stoletna Pratika devetnajftiga stoletja od 1801. do 1901. Poleg nemfškiga spisal Juri Vole. Vred.

***) Ta koledar hrani licejalna biblioteka v Ljubljani. Pis.